

Mångdimensionella maskuliniteter?

- En intervjustudie om skapandet av maskuliniteter i en svensk kontext

Rosi Hoffer

Denna artikel syftar till att analysera hur maskuliniteter skapas och se hur känslig denna process är för social kontext och hegemoniska ideal. Det genomfördes en halvstrukturerad intervju med en man som sökt stöd vid ett Manscenter. Metoden som använts är kvalitativ innehållsanalys. Tre typer/teman identifierades; den förvanskade mannen, den ansvarsfulle fadern och konservatisten. Resultaten av studien visar att en person kan skapa multipla maskuliniteter. Det finns alltså inte en maskulinitet eller femininitet i vårt samhälle.

Rosi Hoffer har en magister i Samhälls- och Kulturanalys och är idag samordnare för genusfrågor vid Statens folkhälsoinstitut.

Email: rose-mari.hoffer@fhi.se

Inledning

Intresset för maskulinitetsforskning har ökat markant internationellt under de senaste femton åren (Connell 2005). Det finns idag relativt omfattande internationell forskning kring skapandet av maskuliniteter (Connell 2005, Hearn 1996, Alex 2008). Det behövs dock mer forskning som är baserad på män boende i Sverige med deras historiska kontext och bakgrund relaterat till klass och sexualitet.

Kvinnor och män runt om i världen lever och upprätthåller flera *genusordningar* där män som kollektiv är överordnade kvinnor som kollektiv

(Connell 2003). Det finns således maktordningar i samhället som styr, kontrollerar och särskiljer kvinnor och män (Hirdman 1988). Genusordningen bestämmer vad som är maskulint och vad som är feminint. Den påverkar människor individuellt och värderar alla efter hur de ser ut, röstar och har sex (Connell 2003).

Tidigare inom genusforskningen talades det som kvinnliga och manliga könsroller, men idag ser forskningen till skapandet av maskuliniteter och femininiteter som något föränderligt och socialt konstruerat. Det finns

inte en maskulinitet, femininitet eller sexualitet utan flera (Connell 2003). *Multipla maskuliniteter* kan innebära att män är olika beroende på arbetarklass, sexualitet eller etnicitet. De många variationerna tillskrivs olika värde och detta resulterar i en inbördes genusordning där den hegemoniska (vita och heterosexuella mannen) har högst status och den homo- eller transexuella svarta mannen återfinns längre ner i rangordningen (Connell 1999).

Hearn är i sin forskning kritisk till själva begreppet maskulinitet och till den stora uppmärksamhet som denna forskning har fått (Hearn 1996). Hearn anser att begreppet rymmer så många variationer att det blir odefinierbart och svårt att bruka.

Inom maskulinitetsforskningen myntade Connell begreppet den *hegemoniska manligheten*, en slags ideal maskulinitet som utmärks av hög status, sexism och oberoende. Med hegemoni menas en kulturellt skapad dynamik som gör att en viss grupp får makt över andra grupper. Den hegemoniska maskuliniteten är inte densamma i olika kulturer eller över tid, men sammanfattningsvis kan sägas att den inte hotas av andra maskuliniteter eller av feminismen (Connell 1999). Tydligt är att denna konstruerade idealbild fungerar som en måttstock i skapandet av mäns olika maskuliniteter.

Forskning om mäns våld mot kvinnor är nära sammanbundet med den kritiska maskulinitetsforskningen. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) kan våld innebära hot om våld, fysiskt våld eller maktutövande som resulterar i skada (http://www.who.int/gender/violence/who_multicoun-

[try_study/en/index.html](http://www.who.int/gender/violence/who_multicoun-try_study/en/index.html)). Enligt den svenska studien "Slagen Dam" (2001) svarade 5-6 procent av kvinnorna att de har varit utsatta för våld under de senaste 12 månaderna av sin make/sambo. Ur ett folkhälsoperspektiv är det viktigt att söka kunskap om vilka faktorer som bidrar till ett manligt högrisktagande, såsom våldsanvändande och hög alkoholkonsumtion. Både Connell och Campbell (1993) menar att våldet är en del i skapandet av maskulinitet. Att bruka våld är ett sätt att upprätthålla sin position i genusordningen och få ökad makt i relation till både kvinnor och män.

Att forska om skapandet av maskuliniteter är viktigt dels i det förebyggande arbetet mot våld och ohälsa men också i skapandet av jämställdhet. För att uppnå ett jämställt samhälle utan våld och maktmissbruk måste stora förändringar ske, både på samhälls- och individnivå. Att möjliggöra visionen om jämställdhet kräver mäns delaktighet, vilket innebär att idealiserade föreställningar om maskuliniteter och femininiteter måste avmaskeras (Connell 2005).

Syfte

Artikeln syftar till att analysera hur en man skapar maskuliniteter och se om olika konstruktioner av maskulinitet kan finnas hos en viss person.

Metod Informanten

Inför studien tog jag kontakt med flera Manscentrum/ Kriscentra för män där jag sökte män med erfarenhet av kvinnofridsbrott eller män som av någon anledning söker stöd vid ett

Manscentrum. På grund av begränsad tid har en avgränsning gjorts till att intervjua en person. Denne man kallas för Sven i artikeln.

Sven är en medelålders vit man som tillsammans med sin före detta fru har en dotter i tonåren. Idag arbetar Sven som småföretagare. Sven är inte dömd för något (kvinnofrids)brott men har flera gånger blivit polisanmäld av sin före detta hustru för bland annat hot om våld och trakasserier. Den tidigare hustrun tillåter inte Sven att ha någon kontakt med deras gemensamma dotter.

Kontext

Precis som det finns kvinnojourer och kommunala kvinnocentra i Sverige finns det också mansjourer och manscentrum för män. Det finns dock en stor variation i teoretiska ingångar, det vill säga syn på jämställdhet och makt, för jourerna jämfört med kriscentrum och manscentrum. Mansjourerna är till stor del ideella och det finns ingen garanti för att man strävar efter jämställdhet eller att personalen har en för uppgiften professionell utbildning (<http://www.mansjouren.nu/harskartekniker/>). Det manscentrum som jag kom i kontakt med tillhör organisationen "Män för jämställdhet" (<http://www.mfj.se/OmOss.aspx>). "Män för jämställdhet" arbetar för jämställdhet, för kvinnofrid och mot mäns våld mot kvinnor. Fristående grupper i landet som delar dessa värderingar kan söka medlemskap, men det står inget om att uppfylla kriterier för att den enskilda gruppen ska få medlemskap.

Genomförande

En två timmar lång halvstrukturerad intervju genomfördes med informanten i Manscentrets lokaler. Intervjun spelades in på band och har sedan skrivits ut ordagrant. Kvalitativ innehållsanalys valdes som metod (Graneheim och Lundman 2004). Det går inte att försöka applicera slutsatserna på en grupp av män. En kvalitativ innehållsanalys angriper istället materialet med ansatsen att "identifiera variationer och söka likheter och skillnader i informantens utsagor" (Graneheim och Lundman 2004). Det är också viktigt att reflektera över betydelsen av själva intervjusituationen. Min person och anställning vid en myndighet kan ha påverkat förutsättningarna för intervjun samt informantens svar. Om samma intervju hade utförts av en annan man med liknande bakgrund och ålder som min informant hade svaren möjligen varit annorlunda (Kvale 1996).

Analys

En induktiv ansats användes för att söka efter återkommande teman i intervjun som beskriver maskuliniteter. Först identifierades meningsenheter och kortare meningar som bär information kring hur informanten talar om män och kvinnor. Dessa meningsenheter har sedan kodats och blivit etiketterade under en viss kategori (Se tabell 1). Kategorierna visade på variationer i den intervjuade mannens syn på och föreställningar om maskuliniteter och feminiteter. Slutligen utvecklades teman om olika maskuliniteter utifrån kategorierna. Under skapandet av dessa teman gick jag sys-

tematiskt tillbaka till meningsenheterna och koderna för att kontrollera giltigheten i tolkningen. Kategorierna tolkades med hjälp av teori och tex-

tens ursprungliga sammanhang och denna process resulterade i framtagandet av teman.

Tabell 1. Vägen från meningsenhet till kod och tema

Meningsenhet	Kod	Kategori	Tema
De utnyttjar min svaghet för att knäcka mig istället för att hjälpa oss	Kvinnosyn och konflikt mellan män och kvinnor	Föreställningar om maktutövning	Den förvanskade mannen
Socialtjänsten och mitt ex jäckade mig aktivt.	Att vara utelämnad och utsatt för myndighetsutövning	Vara förvanskad	Den förvanskade mannen
Man kan ha ungar på ryggen när man mjölkar.	Ansvarstagande	Faderskap	Den ansvarsfulle fadern
Kärringar ska ha jämställdhet tills det gäller att ta i.	Synen på jämställdhet och kvinnor	aktutövning och föreställningar om jämställdhet	Konservatisten

Resultat

Tre teman identifierades; Den förvanskade mannen, Den ansvarsfulle fadern och "Konservatisten".

Den förvanskade mannen

Tematiken "den förvanska mannen" utvecklades genom kategorin "Vara förvanskad". Det Sven beskriver är att han inte blir hörd av Socialtjänsten gällande vårdnadstvisterna och att de i samförstånd med hans tidigare fru hånar honom. Sven förtydligar detta kontinuerligt genom hela intervjun och berättar om en djup bitterhet över att som man vara motarbetad av kvinnor på både individ- och samhällsnivå. Informanten återkommer också till att socialtjänsten utnyttjar hans underläge som påstådd förövare och att de tar kvinnans parti per automatik utan att ta reda på fakta. "Det

som är vidrigt är att jag har varit med om att de inte ger mig all information, de utnyttjar min svaghet för att knäcka mig istället för att försöka hjälpa oss att bitta tillbaka." Sven uttrycker att kvinnors position i samhället idag är normgivande, man ifrågasätter inte en kvinnas historia.

Att vara utsatt för stark myndighetsutövning anser informanten också vara ett stort problem. I ett tidigare arbete där han var behandlingsassistent för missbrukare beskrevs upplevelsen på liknande sätt. "Det jag har funderat över efter att ha träffat många män i behandlingssvängen så har jag tänkt att är det så här det ser ut. De jag har träffat har varit massor av jättebra killar, goa med massor av empati. Men var det så att de utsattes så djävulskt hårt av myndigheter och av provocerande kvinnor? Jag tror att många av de här grabbarna inte skulle ha varit i en situation som de varit i om de hade blivit

bemötta annorlunda." Informanten menar att andra män är missförstådda och felaktigt bemötta av både myndigheter och kvinnor generellt. Sven ger också dessa skulden för att många män missbrukar. Själv beskriver han sig och andra män som offer för omständigheterna. Han anser sig inte själv ha någon del i skulden för den problematiska situation som han befinner sig i.

Den ansvarsfulle fadern

Temat "den ansvarsfulle fadern" utvecklades av koden "ansvarsfullhet" och kategorin "faderskap". Sven ger genomgående i hela intervjun uttryck för olika typer av faderskap. Mycket av den frustration som han upplever idag bottnar i att han inte längre får träffa sin dotter. Tonårsdottern är mycket viktig för honom och han understryker att barnet aldrig varit ett problem i relation till hans yrke. *"Man kan ha ungar på ryggen när man mjölkar"*. Själv anser han sig vara en ansvarsfull och omtänksam far som sätter sitt barn först, att hon är en källa till glädje och att de under flickans uppväxt har haft en bra relation.

Sven anser att den före detta frun medvetet har smutskastat honom inför dottern för att hon inte ska våga träffa sin far. *"Idag är hon livrädd för mig, för sin pappa."* Även Socialtjänsten beskrivs som en part i konflikten med informanten och hans tidigare hustru. *"De ser inte till barnet och jag har ställt den frågan klart och tydligt till socialtjänsten att vad gör ni för att stödja min dotter i det här?"*. Sven beskriver hur han försöker ta ansvar för sin dotters välbefinnande.

Konservatisten

Tematiken "Konservatisten" utvecklades genom tre kategorier som handlar om maktutövning samt föreställningar om manlighet och jämställdhet. Det uttrycks misstro till lagstiftningen för ökad jämställdhet och informanten förespråkar flera gånger ett "personligt ansvarstagande" för att båda parter i ett förhållande ska utvecklas och fungera tillsammans.

"Instinktivt så drar jag öronen åt mig när jag hör kvinnor som agiterar i jämställdhet. Jag är inte övertygad om att vi har ett generellt samhälle där män förtrycker kvinnor." Sven berättar om hur han blir negativt inställd till alla kvinnor som talar om jämställdhet då han själv inte uppfattar Sverige som ojämnt. Hans erfarenheter säger honom att många män idag tar ansvar i hemmet och att kvinnor inte längre är bundna till hem och barn. Trots detta anser Sven att kvinnor och män har olika roller i familjen och kritiserar vid flera tillfällen det som han uppfattar som jämställdhet genom uttalanden som: *"Kärringar ska ha jämställdhet tills det gäller att ta i"*. Informantens förståelse av jämställdheten kan tolkas som att kvinnor i allmänhet vill ha mindre ansvar i hemmet men är samtidigt inte beredda att axla de tunga sysslor som män (eller Sven) vanligtvis har ansvaret för. I och med att inte alla sysslor delas lika verkar jämställdhetsbegreppet förlora sin betydelse för honom.

Följande citat speglar även en stor självständighet. *"Idag så klarar jag mig alldeles ypperligt utan en kvinna i mitt hus-håll. Det var en man som sa till mig för ett antal år sedan, att ja vore det inte för det där med sex så skulle jag bli böj. För allt annat"*

klarar vi själva.” Citatet understryker en traditionell bild av maskulinitet där den självständiga mannen endast ”behöver” sex av kvinnan. Kvinnan kopplas samman med sexualitet. Citatet antyder även betydelsen av heterosexuallitet.

Sven ser ingen hierarki mellan män utan anser att skillnader dem emellan handlar om individualism och personlighet. *”Det handlar om olika personligheter, det finns många typer av män. Till exempel Mark Levensgood och Torbjörn Feldin. Torbjörn är inte mera man för sin dova stämman och heterosexuella läggning.”* Maskuliniteter beskrivs kunna variera. Informanten är indirekt medveten om den rangordning som finns mellan män då han säger att ”dov stämman” och ”heterosexuella läggning” är uttryck för traditionell maskulinitet.

Diskussion

Att göra intervjustudier är ett bra sätt att öka förståelsen för det sätt maskuliniteter skapas och förändras. Om fler män hade inkluderats i studien kunde flera likheter och skillnader i maskulinitetsskapandet ha påvisats, denna enskilda intervju uppfyller samma syfte fast i mindre skala. Denna studie kan ses som en fall- och pilotstudie på ett område där det fortfarande finns mycket att göra inom den svenska genusforskningen. Resultaten visar på hur mångdimensionell en maskulinitet kan vara hos en och samma man.

Tre teman identifierades – Den förvanskade mannen, Den ansvarfulle fadern och Konservatisten – som belyser olika sidor av maskulinitetsskapandet hos informanten. Jag finner ingen enhetlig bild utan många

utsagor som delvis motsäger varandra. De olika typerna av maskuliniteter i studien kan jämföras med den hegemoniska maskuliniteten. Det finns enligt Connell fördelar i att försöka efterlikna denna normativa idealbild av ”mannen” (Connell 1999). Det hegemoniska idealet uppmuntrar även ett visst aggressivt beteende (Mills 2001). Studien visar på typiska exempel av hegemonisk maskulinitet som; självständighet, heteronormativitet, kvinnlig sexualisering, faderskap, råstyrka, hot om våld och fysiskt arbete. Skillnaderna mellan de olika maskuliniteterna är inte direkt väsensskilda, men det finns fortfarande stora variationer i sättet som det talas om kvinnor relaterat till män. Informanten är till exempel långt ifrån främmande för att ta ansvar över matlagning och barnuppfostran. Det finns ett tydligt multipelt maskulinitetsskapande (Connell 1999). Trots det finns även aspekter i studien som verkar negativt i ett jämförande med det hegemoniska maskulinitetsskapandet, det vill säga arbetslöshet, arbetarklass, depression och maktlöshet gentemot både kvinnor och myndigheter.

Maskulinitetsskapande är en social process som förändras över tid och rum (Connell 2003). Frågor som kommer upp är hur stor inverkan olika typer av Manscentrum har på deltagarnas inställning till jämställdhet och mäns våld mot kvinnor? Varifrån kommer utsagor som att kvinnliga förespråkare av jämställdhet hyser ett mansförakt - är de ett resultat av den situation som informanten just nu befinner sig i eller en följd av manscentrets hållning och värderingar? Enligt

uppgift arbetar det aktuella centret för jämställdhet och mot mäns våld mot kvinnor. Om terapin och metoderna är kvalitetssäkrade eller granskade av riksorganisationen "Män för jämställdhet" är oklart. Enligt Mansjourernas Riksförbund (som centret dock inte tillhör) utsätts män för kvinnors maktutövning och "härskartekniker mot pappor" i likhet med hur informanten själv beskriver sin situation (<http://www.mansjouren.nu/harskartekniker/>).

Maktlösheten och den uttryckta känslan av att vara förvanskad försvaras/förklaras i studien av en slags kvinnlig patriarkat struktur som genomsyrar det svenska samhället. I denna förklaringsmodell kommer de konservativa utsagorna fram där kvinnor som kollektiv beskrivs som manipulativa och fysiskt svaga. Denna syn på kvinnor samt den mycket kritiska inställningen till jämställdhetsbegreppet står i motsats till en mer dynamisk inställning till barnuppfostran och arbetsfördelning som även förekommer i studien.

Jämställdhet som förändringsarbete ifrågasätter normativt beteende och rådande genusordningar i både hemmet och i det offentliga rummet (Connell 2005). Förutsättningarna för skapandet av olika maskuliniteter förändras och idealen ifrågasätts vilket kan upplevas mycket provocerande. Att synliggöra skapandet av maskuliniteter bidrar till en förståelse för varför vissa män agerar kritiskt, våldsamt eller med stor misstro och frustration till den förändring som sker. Jämställdhetsarbete är ingen kamp *mot* män. Ett hållbart jämställdhetsarbete

förutsätter att män är i hög grad delaktiga i processen.

Tack

till professor Anne Hammarström, Umeå universitet för handledning och för värdefulla kommentarer.

Referenser

- Alex, Lena, Hammarström A, Norberg A, Lundman B (2008). "Constructions of masculinities among men aged 85 and older in the north of Sweden". Department of Nursing, Umeå University. Feb;17 (4): 451-9.
- Campbell, Anne (1993). Men, women and aggression. New York: Basic Books.
- Connell, R.W. (1996). "New directions in gender theory, masculinity research, and gender politics". *Ethnos*. -0014-1844; 61 (1996): 3/4, s. 157-176.
- Connell, R.W. (1999). Maskuliniteter. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R.W. (2003). Om genus. Göteborg: Daidalos.
- Connell, R.W (2005). "Change among the Gatekeepers; Men, Masculinities and Gender Equality in the Global Arena". In *Signs: A Journal of Women in culture and Society*, vol 30, no. 3, s. 1801-1826.
- Graneheim, U.H, Lundman B. (2004). "Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness". *Nurse Education today*. Department of Nursing, Umeå University. Feb; 24(2): 105-12.
- Hirdman, Yvonne (1988). Genussystemet, teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning. Uppsala: Rapport / Maktutredningen 99-0573888-6; 23.
- Hearn, Jeff (1996). Violence and gender relations; theories and interventions. London: Sage.
- Kvale, Steinar (1996). Interviews: An introduction to qualitative research interviewing. Thousand Oaks: Sage.
- Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J, Kalliokoski A-M (2001). Slagen Dam; Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige. En omfångsundersökning. Umeå: Brottssoffermyndigheten.
- Mills, Martin (2001). "Challenging violence in schools an issue of masculinities". Buckingham: Open university press.
- http://www.who.int/gender/violence/who_multi-

country_study/en/index.html 2008-03-25
<http://www.mansjouren.nu/harskartekniker/>
2008-02-13
<http://www.mfj.se/OmOss.aspx> 2008-02-08

Summary in English

A variety of masculinities?

This article aims to analyse the construction of masculinities and show how sensitive this process is to social context and hegemonic ideals. An interview was performed with one man attending a Swedish Crisis Centre for Men. Qualitative content analysis was conducted on a semi structured interview. Three themes/types of masculinity were identified; the distorted, the responsible father and the conservatist. The results show that a person can construct multiple masculinities. There is not one masculinity or femininity in our society.

Key words: gender, hegemonic masculinities, qualitative content analysis